

نقدی بر کتاب «زبان هفتم» بر اساس مدل سیزر و باشتورکمن

پرویز علوی‌نیا*

مریم زین‌العابدینی**

چکیده

نقدی که پیش‌روست بر پایه مدل سیزر (Cisar, 2000) که طبق استاندارد انجمن آمریکایی آموزش زبانهای خارجی American Council on Teaching of Foreign Languages (ACTFL) جهت بررسی کتاب‌های آموزش زبان طراحی شده به رشته تحریر درآمده است. افزون بر این، به منظور بررسی هر چه دقیق‌تر این کتاب، از مدل باشتورکمن (Basturkmen, 2006) نیز از منظرهای مختلف بهره گرفته شده است. نتایج این بررسی حاکی از آن است که هر چند نگارندگان کتاب مذکور به میزان قابل‌تأملی در مرتفع ساختن ضعفهای موجود در مجموعه‌های قبلی موفق بوده‌اند، به زعم نویسندگان مقاله حاضر هنوز کاستی‌هایی در شیوه تنظیم این کتاب مشهود است. از جمله اینکه، علیرغم بهره‌گیری از تصاویر متعدد و مرتبط، بنظر می‌رسد در برخی موارد، استفاده از امکانات بصری و دیداری بیشتر، می‌تواند به فهم بهتر مطالب کمک شایانی بکند. همچنین، اگرچه مولفان در تعالی فرهنگ اصیل بومی و هویت ملی مبتنی بر ارزشها و باورهای اسلامی بسیار موفق بوده‌اند، شاید پرداختن به دستمایه‌هایی از فرهنگ زبان مقصد نیز ضروری است و جهت ایجاد انگیزه بیشتر در یادگیرندگان بهتر است از تنوع بیشتری در طراحی تمرینات درسی در ویرایشهای بعدی کتاب استفاده گردد.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان انگلیسی، کتاب زبان هفتم، مدل باشتورکمن، مدل سیزر،

پراسپکت ۱

*استادیار آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه ارومیه p.alavinia@urmia.ac.ir

**دانشجوی دکتری آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه ارومیه (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۷

۱. مقدمه

کتاب های آموزشی همواره نقش بسیار مهمی در تدریس و یادگیری داشته اند، بطوریکه به زعم بسیاری از متولیان امر آموزش در نبود یک کتاب مناسب و مفید، بهترین معلم هم شاید نتواند تدریس موفق داشته باشد و بهترین دانش آموز نیز قادر نباشد بهره کافی را از کلاس ببرد (Williams & Burden, 1997). به همین دلیل، به همان میزان که تهیه و تدوین یک کتاب درسی از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است، بررسی مداوم کتابهای آموزشی بر اساس نیازهای واقعی و روزمره یادگیرندگان نیز دارای اهمیت بسزایی می باشد (Hutchinson & Waters, 1987). چراکه تنها پس از اجرای فرایند ارزشیابی همه جانبه می توان به میزان قابلیت و کفایت یک کتاب برای امر تدریس پی برد. نکته ای که در این راستا بسیار حائز اهمیت است انتخاب روشی صحیح و معتبر به منظور ارزشیابی ثمربخش و مناسب کتابهای آموزشی است. بدیهی است که تنها از طریق اجرای یک ارزشیابی دقیق و جامع می توان به میزان ارزشمندی یک مجموعه کتابهای آموزشی برای امر تدریس و یادگیری پی برد (Hutchinson & Torres, 1994). همچنین شایان ذکر است که معمولاً یک کتاب به تنهایی قادر به رفع کلیه نیازهای آموزشی زبان آموزان نبوده و البته معلم نیز طبق نیاز شاگردانش می تواند تغییرات لازم را در محتوای آموزشی در طول دوره تدریس اعمال کند. در هر صورت، باید اذعان نمود که نیاز به بررسی و ارزیابی مطالب تدوین شده درسی همواره وجود دارد و می بایست بطور مستمر صورت گیرد. نظر به اینکه، در حال حاضر کتاب Prospect 1 پس از سالها سیطره کتاب ها و روشهای سنتی آموزش، بستر مناسبی را برای ظهور و تجلی ایده های نوین در امر آموزش زبان انگلیسی در سطح مدارس کشور فراهم آورده است، بی شک بهره گیری از نظرات تخصصی تمامی صاحب نظران در امر آموزش در بهبود کیفیت این اثر درخور تقدیر و نیز در راستای نیل به اهداف کلان بومی، ملی و اسلامی از اهمیت بسزایی برخوردار است. لذا تحقیق حاضر بر آن است تا از رهگذر اجرای یک ارزشیابی موشکافانه به بررسی نقاط قوت و ضعف این کتاب پرداخته و زمینه را برای بحث و تبادل نظر بیشتر در میان متولیان امر آموزش در خصوص پایش، بازنگری و بهبود کیفیت این اثر شایسته فراهم آورد.

۲. پیشینه تحقیق

مروری اجمالی بر تحقیقات صورت گرفته در خصوص بررسی کتب و ارزشیابی مطالب درسی آموزش زبان انگلیسی حاکی از آن است که این حوزه از تحقیقات همواره در کانون توجه محققان قرار داشته است. از میان مطالعات متعدد انجام شده در این حیطه می‌توان از تحقیق لیتز (Litz, 2000) نام برد که در آن محقق به بررسی کتاب فرست‌هند ۲ (First Hand 2) پرداخته است. این کتاب که گفته می‌شود قابلیت ادغام همه مهارت‌های زبانی را فراهم می‌آورد، به زعم لیتز از ضعف‌هایی همچون پرداختن به تمرین‌های تکراری و عدم توانایی در کاربرد معنا دار زبان (meaningful use of language) رنج می‌برد.

در تحقیق دیگری، رانالی (Ranalli, 2002) کتاب نیو هد وی (New Headway) را که در زبان‌کنده‌های کره جنوبی تدریس می‌شود مورد بررسی قرار داده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که هر چند توجه یکسانی به دو مقوله درستی (accuracy) و روانی (fluency) در محتوای کتاب به چشم می‌خورد، اما در سیاق تدریس کتاب اشکالاتی از قبیل عدم توجه کافی به مهارت گفتاری مشهود است.

همچنین، صحراگرد، رحیمی و زارع مویدی (Sahragard, Rahimi, & Zaremoayehdi, 2009) ضمن تحقیقی بر سومین ویرایش مجموعه کتاب‌های اینترچینج دریافتند که علیرغم نقاط قوت موجود در این مجموعه، اتکاء بیش از حد بر تکنیک‌های مربوط به بهبود درون‌داد (input enhancement) در مقایسه با فعالیت‌های کارمحور (task-based activities) موجب تضعیف کیفیت مطالب کتاب شده است. محققان مذکور همچنین از میان نقاط قوت اصلی این مجموعه به تاکید آن بر کار گروهی و محاوره معنا دار اشاره می‌کنند.

در تحقیقی کم و بیش مشابه ولی به مراتب جامع‌تر (Eslami Rasekh, Esmali, Ghavamnia, & Rajabi, 2010)، تعدادی از کتاب‌های رایج در آموزشگاه‌های ایران از جمله تاپ ناچ (Top Notch)، اینترچینج (Interchange)، هد وی (Headway) و آن یور مارک (On Your Mark) با استفاده از مدل مک دانا و شاو (McDonnough & Shaw, 2003) مورد بررسی قرار گرفته و محققان به این نتیجه رسیدند که به لحاظ معرفی، محتوا و ظاهر، کتاب تاپ ناچ از سایر کتاب‌های مورد بررسی موفق‌تر است.

همچنین، در پژوهشی اخیر علوی نیا و سیادت (Alavinia & Siyadat, 2013) به بررسی مجموعه ای دیگر از کتابهای پرکاربرد در موسسات زبان کشور شامل امریکن انگلیش فایل ۱ (American English File 1)، امریکن کاتینگ اج ۱ (American Cutting Edge 1)، امریکن هدوی ۱ (American Headway 1) و نیو اینترچینج ۱ (New Interchange 1) پرداختند. در این تحقیق، کتاب امریکن انگلیش فایل که نسبت به سایر کتابهای مورد بررسی از مطالب جدیدتر، تصاویر جذابتر و فعالیتهای متنوعتری برخوردار بوده و از پایگاه اینترنتی مناسبی نیز بهره می برد، از دیدگاه زبان آموزان بعنوان مناسبترین کتاب آموزشی تعیین گردید.

اگر چه تحقیقات پیشمار دیگری چه در قالب پایان نامه و چه به شکل مقاله در داخل و خارج کشور در حوزه بررسی کتب و مطالب درسی و آموزشی در مقاطع مختلف صورت پذیرفته است، نگارندگان مقاله حاضر به موارد ذکر شده بسنده کرده و در بخش بعدی مقاله به جزئیات تحقیق حاضر خواهند پرداخت. اما نکته قابل ذکر این است که بخش اعظم پژوهشهای انجام شده در این زمینه عمدتاً به بررسی کتب آموزشی پرکاربرد و لذا فقط تعداد معدودی از محققان به بررسی کتب مورد تدریس در مدارس ورزیده اند. بعلاوه کتب جدید آموزشی برای زبان مقطع هفتم به این دلیل که اخیراً تالیف گردیده و برای تدریس بکارگرفته شده اند، هنوز بطور جدی و دقیق توسط جامعه پژوهشگران مورد نقد و بررسی قرار نگرفته اند. لذا، مطالعه حاضر به سبک و سیاق تحقیقات پیشین و با بکارگیری مدل سیزر (Cisar, 2000) و باشتورکمن (Basturkmen, 2006) به نقد کتاب زبان هفتم می پردازد، باشد که از این رهگذر تمهیدات و رهنمونهای درخور عرضه ای را فراروی مدرسان و یادگیرندگان این مقطع تحصیلی قرار دهد.

۳. تحقیق حاضر

۳-۱ معرفی کتاب

کتاب زبان هفتم را شاید بتوان به عنوان یکی از اصلی ترین و پرمخاطبترین کتب آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران قلمداد نمود. این کتاب دارای ویژگیهای منحصر

به فردی است که کتابهای پیشین مدارس از آن بی بهره اند. به اختصار برخی از این مشخصات به شرح زیر می‌باشند.

این کتاب با تعدادی تصاویر به همراه واژگان مشترک که در بیشتر زبانها از جمله زبان فارسی استفاده می‌شوند آغاز می‌گردد که با این کار دانش از پیش آموخته دانش آموزان مورد استفاده قرار گرفته و در ذهنشان تداعی می‌گردد. کتاب **Prospect 1** حاوی ۸ درس و هر درس متشکل از چهار صفحه می‌باشد باستثنای درس ۳ که شامل شش صفحه است. صفحه اول هر درس با یک تصویر و مکالمه ای به همراه آن آغاز می‌گردد. صفحه دوم متشکل از دو تمرین شنیداری است. صفحه سوم تحت عنوان "اصوات و حروف" شامل مکالمه ای دیگر بوده و صفحه چهارم مشتمل بر سه بخش مجزا برای تقویت بیشتر مهارتهای چهارگانه است. زبان آموزان در بخش اول که متمرکز بر مهارتهای شنیداری و خواندن است می‌بایست پس از گوش دادن مورد صحیح را انتخاب نمایند، حال آنکه در بخش دوم همین صفحه ضمن انجام یک کار گروهی دانش آموزان به تقویت مهارت های گفتاری و نوشتاری می‌پردازند. بخش انتهایی این صفحه نیز که بر اساس مکالمه تدریس شده در هر درس تنظیم گردیده، زبان آموزان را به پر کردن جاهای خالی براساس محتوای درس فرا می‌خواند. بالاخره اینکه، پس از هر دو درس قسمتی حاوی تمرین های مروری طراحی گردیده و در انتهای کتاب نیز فرهنگ لغات تصویری شامل واژگان کلیه دروس تعبیه گردیده است.

۲-۳ بررسی انتقادی کتاب

۱-۲-۳ نقد کلی

در این بخش نگارندگان ابتدا به بررسی بخشهای مختلف کتاب و تغییرات اعمال شده در ساختار آن می‌پردازند و سپس در بخشهای بعدی نتایج نقد و ارزشیابی کتاب با استفاده از مدل‌های سیزر و باشتورکمن را بیان می‌کنند. در بخشی که در پیش روست بررسی ساختار کتاب از ابعاد مختلفی همچون نقش معلم و دانش آموز، محتوای درسها و تناسب با نیازهای روزمره زبان آموزان، پرداختن به مهارتهای مختلف و گرامر، تنوع تمرینات، میزان استفاده از ابزارهای بصری و دیداری، کمک به ایجاد استقلال در زبان آموزان، و نقش فرهنگ و زبان اول صورت پذیرفته است.

۳-۲-۱ نقش معلم و دانش آموز

یکی از تغییرات مهمی که در این کتاب نسبت به کتابهای پیشین رخ داده این است که محوریت دانش آموز نسبت به معلم محوری در اولویت بیشتری قرار گرفته است. نقش معلم بیشتر بصورت تسهیل کننده ای (facilitator) در نظر گرفته شده که در هر لحظه کلاس در حال ارزیابی میزان پیشرفت زبان آموزان است. در این راستا، بازخورد (feedback) مثبت، تشویق کننده و انگیزه دهنده معلم نسبت به فعالیتهای کلاسی دانش آموزان ضروری بوده و به کاهش اضطراب و استرس دانش آموزان در کلاس منجر می گردد. دانش آموزان نیز صرفاً در موضع دریافت مطالب نیستند، بلکه به آنها فرصت داده می شود که در چارچوب مطالب درسی درباره خودشان، علایقشان و یا خانواده شان صحبت کنند. حال آنکه چنین بستر مناسبی برای ابراز دیدگاهها توسط دانش آموزان در کتاب های پیشین به ندرت به چشم می خورد.

۳-۲-۲ محتوای درس ها و تناسب با نیازهای روزمره زبان آموزان

یکی از نقاط قوت این کتاب مربوط به انتخاب هوشمندانه موضوع هر درس است که کاملاً با نیازهای واقعی و روزمره زبان آموزان همچون معرفی خود و دیگران، و صحبت در مورد خانواده، خانه، ساعت، خوراکیها و غیره مطابقت دارد. شکی نیست که مرتبط بودن مطالب مورد تدریس با نیازهای اصلی یادگیرندگان از جمله عوامل اساسی انگیزشی در یادگیرندگان محسوب می گردد (Hutchinson & Waters, 1987). نکته دیگر قابل تامل در مورد این کتاب، طراحی آن بر پایه رویکرد کارکردی-مفهومی و نه برنامه درسی ساختاری مبتنی بر دستور زبان صرف است.

۳-۲-۳ پرداختن به مهارت های مختلف و گرامر

اولویت بخشیدن به مهارت شنیداری در عین توجه به سایر مهارتهای زبانی از ویژگیهای مثبت دیگر این کتاب محسوب می شود. در این خصوص، بنظر می رسد نظریه یادگیری به شیوه طبیعی (natural approach) - که در دهه ۸۰ توسط کراشن و ترل مطرح گردیده (Richards & Rodgers, 2014) و نیاز به تطابق سیستم یادگیری زبان دوم با شیوه فراگیری زبان اول را به میان آورد - یکی از شالوده های اصلی این کتاب را تشکیل می دهد. به عبارتی، قرار دادن شنیدار در اولویت اول یادگیری زبان دوم، امر

یادگیری زبان را به شیوه ای مشابه با فراگیری زبان اول توسط کودک لحاظ می‌کند که این خود می‌تواند یکی دیگر از امتیازات کتاب حاضر محسوب گردد، چرا که در کتاب های پیشین مهارت شنیداری اصلاً مطرح نبود.

هر درس این کتاب بر همه مهارت های شنیداری، خواندن، نوشتاری، گفتاری و همچنین واژگان تمرکز دارد بدون اینکه کوچکترین توجه صریحی به گرامر، تلفظ و آوانگاری داشته باشد. توجه به همه مهارت ها در این کتاب امتیاز دیگری است که به زعم نویسندگان مقاله حاضر نشانگر توان آموزشی بالاتر آن در مقایسه با سایر کتاب های همسنگ می‌باشد. سرانجام اینکه، عدم وجود تمرکز بر تدریس مستقیم قواعد دستور زبان شاید حاکی از باور نگارندگان کتاب نسبت به سودمندی بیشتر روش استقرائی (inductive method) در سطوح پایینتر یادگیری باشد.

۳-۲-۱-۴ انواع تمرینات

تمرینات کتاب کاملاً مرتبط و متناسب با محتوای هر درس بوده و عمدتاً بر پایه مکالمه تدریس شده و با هدف مرتبط ساختن مطالب با زندگی روزمره یادگیرندگان و نیز ایجاد تعامل بیشتر پیرامون موضوعات تدریس شده طراحی گردیده اند. با این وجود، میزان مطلوبی از تنوع در تمرینات آنگونه که باید و شاید مشهود نیست و تمامی تمرینات در دروسهای متمادی از سیاق یکسانی پیروی می‌کنند که این امر ممکن است در دراز مدت به عاملی برای کاهش انگیزه یادگیرندگان بدل شود.

۳-۲-۱-۵ میزان استفاده از ابزارهای بصری و دیداری

بر خلاف کتاب های پیشین که اغلب بصورت سیاه و سفید چاپ می‌گردیدند، کتاب حاضر از تنوع قابل قبولی در استفاده از رنگهای مختلف برخوردار است که این امر به ایجاد انگیزش بیشتر در زبان آموزان کمک شایانی می‌نماید. در عین حال، تصاویر متعدد و واقعی (authentic) که در سراسر کتاب گنجانده شده اند می‌توانند زمینه را برای یادگیری بهینه زبان آموزان فراهم آورند. با این وجود، قرار دادن امکانات بیشتر بصری بخصوص در صفحه دوم هر درس ممکن است تاثیر بهتری بر یادگیری داشته باشد.

در خصوص عدم کفایت برخی ابزار دیداری، به عنوان مثال می توان به درس ۴ که در رابطه با آشنایی با مشاغل می باشد اشاره نمود. در این درس هر چند عکسهایی واقعی وجود دارند، ولی اگر نام هر شغل در زیر عکس مربوطه نوشته می شد کمک بیشتری به فهم مطالب می کرد. نکته ظریف دیگری هم در اینجا جای تامل دارد. در صفحه دوم همین درس عکس یک دندانپزشک مرد چاپ شده، حال آنکه در جملاتی که در بالای عکسها قرار دارند عبارت "She's a dentist" به چشم می خورد. تطابق ضمیر، عکس مربوطه و شغل مدنظر می تواند بطور صحیح به ایجاد تصویری پایدارتر از مفهوم مورد نظر در ذهن یادگیرندگان کمک نموده و با همراه ساختن یادگیری خودآگاه (conscious) و ناخودآگاه (subconscious) منجر به یادگیری بهتر گردد.

مثال بارز دیگری در همین زمینه مربوط به تدریس اتاق های خانه در درس ۶ می باشد. هر چند تصاویر مربوط به کلیه واژگان موجود در کتاب در انتها در قالب یک لغت نامه تصویری گردآوری شده است، ولی از آنجا که کیفیت یادگیری با دیدن تصاویر همراه کلمات دوچندان می گردد، شاید اگر عکس هر اتاق در کنار واژه مربوطه در همان درس برای دانش آموزان موجود می بود می توانست در دریافت مطالب بسیار مفیدتر واقع شود.

نمونه دیگر در خصوص استفاده بهینه از ابزار بصری در معرفی مفاهیم مربوط به مقوله اعلام ساعت در صفحه دوم درس ۷ است، که در آن عباراتی همچون "At 5:45 in the afternoon/pm" به چشم می خورند. پر واضح است که مبحث زمان و ساعت در هر زبانی برای اغلب زبان آموزان دشواری هایی را به همراه دارد. لذا به نظر می رسد اگر چنانچه در همان قسمتی که جملات مربوط به ساعت مطرح شده اند تصاویری از ساعت عقربه دار که همان ساعت بیان شده در جمله را نشان می دهند موجود بود درک مفاهیم برای زبان آموزان آسانتر و ملموس تر می گردید.

۳-۲-۱-۶ کمک به ایجاد استقلال (autonomy) در زبان آموزان

در کتابهای پیشین توجه خاصی به مبحث مهم استقلال زبان آموز و پرورش حس توانایی وی در استفاده از آموخته هایش در خارج از کلاس نمی شد. حال آنکه در کتاب حاضر موقعیت هایی برای زبان آموزان در نظر گرفته شده که با هم به مکالمه

بپردازند و حتی از هم اطلاعات بگیرند. گرچه این کار زیر نظر معلم صورت می‌گیرد، ولی در درازمدت می‌تواند منجر به تقویت حس استقلال در زبان آموزان گردد. نکته دیگری که می‌تواند در شکل‌گیری این توانایی موثر واقع شود مربوط به نحوه بکارگیری لغت نامه موجود در انتهای کتاب است. قرار دادن چنین لغت نامه‌ای آنهم با تصاویر بسیار آشکار از نقاط قوت این کتاب است. ولی در این راستا نویسندگان این نقد معتقدند اگر چنانچه واژگان موجود به ترتیب حروف الفبا نوشته شوند زبان آموزان بطور ناخود آگاه با روش صحیح استفاده از لغت نامه آشنا می‌گردند. به واقع وجود چنین لغت نامه‌ای سبب تقویت حس استقلال زبان آموزان در زمان عدم دسترسی به معلم می‌گردد و باعث می‌شود دانش آموزان یاد بگیرند معنای لغات را به تنهایی و بدون کمک معلم پیدا کنند و بدین وسیله نه تنها حس استقلال در آنها شکل می‌گیرد بلکه حس موفقیت (sense of achievement) را نیز تجربه می‌کنند.

۳-۲-۱-۷ نقش فرهنگ و زبان اول

از دیگر ویژگی‌های بارز این کتاب این است که فرهنگ ایرانی-اسلامی در جای جای کتاب مورد احترام و توجه قرار گرفته و زبان اول دانش آموزان نه تنها ممنوع نمی‌باشد بلکه هر از چندگاهی از آن استفاده هم می‌شود. معلم مجاز است توضیحاتی را به زبان فارسی در اختیار شاگردانش قرار دهد و بدین ترتیب دانش آموزان بطور تدریجی و بدون دلهره و نگرانی ناشی از نامانوس بودن مفاهیم جدید آنها را فرا می‌گیرند. در خصوص فرهنگ زبان دوم لازم به یادآوری است که زبان و فرهنگ دو جز کاملاً جدایی ناپذیرند و لذا نپرداختن به نکات فرهنگی زبان مقصد ممکن است بعنوان یکی از کاستی‌های این کتاب مطرح گردد. لذا اینگونه تصور می‌شود که اشاره به برخی تفاوت‌های فرهنگی (cross-cultural differences) و یا برخی مقایسه‌ها بین فرهنگ غنی ایرانی-اسلامی و فرهنگ ملل انگلیسی زبان ممکن است بتواند برای زبان آموزان امکان یادگیری بهتر و عمیقتر را ایجاد کند. حال که برخی نقاط قوت و ضعف این کتاب از دیدگاه نگارندگان مطرح گردید، برای بررسی منسجم‌تر کتاب حاضر در ادامه بحث از دو مدل سیزر و باشتورکمن استفاده خواهد شد.

۳-۲-۲ مدل سیزر

مدل سیزر (Cisar, 2000) به منظور بررسی کتاب های آموزش زبان و گردآوری دیدگاه ها در خصوص محتوای این کتابها بر طبق استاندارد های انجمن امریکایی آموزش زبانهای خارجی موسوم به American Council on Teaching of Foreign languages (ACTFL) طراحی گردیده است. قالب این مدل بصورت چهارجوابی و بر اساس مقیاس لیکرت بوده و گزینه های آن بر روی طیفی شامل عبارات "نه هرگز" تا "کاملاً" پاسخ داده می شوند. استاندارد های ذکر شده در این مدل زمینه مناسبی را جهت بررسی همه جانبه روشهای آموزشی فراهم می آورند که در واقع شامل پنج جنبه "ارتباطی (communication)"، "فرهنگی (culture)"، "بسط مفاهیم (connection)"، "مقایسه ای (comparison)" و "کاربرد در محیط (community)" می باشند.

جنبه ارتباطی به توانایی برقراری ارتباط با توجه ویژه به نقش زبان آموزان در استفاده از مکالمه اطلاق می گردد. جنبه فرهنگی مربوط به قدرت درک زبان آموز نسبت به سایر فرهنگ ها می شود که خود شامل دو بخش تصاویر (visual images) و نیز بخشهای فرهنگی (cultural sections) است. سومین منظر مهم در مدل سیزر تاکید بر میزان توانایی یک کتاب آموزشی در بسط مطالب تدریس شده و زبان فرا گرفته شده به دیگر مضامین درسی دارد و بسط مفاهیم نامیده می شود. عنصر مقایسه ای نقاط قوت کتاب در ایجاد مقایسه زبان شناسانه و فرهنگی بین زبان اول و دوم را بررسی می کند. آخرین مبحث مورد بررسی در این مدل کاربرد در محیط می باشد که نشان می دهد یک کتاب آموزشی زبان به چه اندازه زبان آموزان را به استفاده از زبانی که فرا گرفته اند در محیط خارج از کلاس ترغیب می کند.

در ادامه ضمن استفاده از شش جدول، هر یک از این جنبه ها مورد بررسی قرار می گیرند. بسته به میزان خوانی کتاب با هر سوال مطرح شده در مدل سیزر نمره ای از صفر تا چهار به سوال مربوطه اختصاص می یابد. بدیهی است نمره صفر به معنای کمترین همخوانی بوده و نمره چهار بیشترین میزان مطابقت را نشان می دهد. جدول ۱ بیانگر میزان توجه کتاب به جنبه ارتباطی زبان می باشد.

جدول ۱. میزان توجه به جنبه ارتباطی مدل سیزر در کتاب زبان هفتم

امتیازات	گویه‌ها
۳	آیا فعالیتهای کتاب به دانش آموزان این امکان را می‌دهند که از تجارب شخصی خود استفاده کرده و مفاهیم را به زبان خود بیان کنند؟
۱	آیا فعالیتهای کتاب به دانش آموزان این امکان را می‌دهند که از ساختارها و فرمهایی که خود ساخته‌اند استفاده نمایند؟
۳	آیا دانش آموزان به تعامل معنادار با همدیگر، با یک فرد انگلیسی زبان و یا معلمشان می‌پردازند؟
۲	آیا فعالیتهای کتاب به دانش آموزان این امکان را می‌دهند که دانش و/یا توانایی خود را در بکارگیری زبان به معرض نمایش بگذارند؟
۳	آیا فعالیتهای کتاب دربرگیرنده زبان اصلی، واقعی و به روز است؟
۳	آیا واژگان در بافتها و مجموعه‌های کارکردی و فرهنگی بکار رفته‌اند؟
۴	آیا فعالیتهای کتاب در بافت زندگی واقعی بکار رفته و نمایانگر کاربردهای زندگی روزمره هستند؟
۳	آیا فعالیتهای کتاب جهت ایجاد فهم بهتر مطالب، راهنمایی و اشارات لازم را فراهم می‌آورند؟
۱	آیا فعالیتهای کتاب به دانش آموزان امکان بکارگیری راهبردهای مختلف و متنوع جهت درک مطلب را می‌دهند؟
۲	آیا فعالیتهای کتاب از جذابیت کافی برای دانش آموزان برخوردارند؟
۲	آیا فعالیتهای کتاب با سن دانش آموزان تناسب دارند؟
۲۷	مجموع امتیازات

همانگونه که مشاهده می‌گردد، فاکتورهای مربوط به بکارگیری جنبه ارتباطی تا حدی توسط نگارندگان کتاب لحاظ گردیده‌اند، اما تصور می‌شود توجه بیشتر به این موارد می‌تواند به بهبود کیفیت کتاب حاضر از بعد ارتباطی منجر گردد. در جدول ۲، میزان پرداختن کتاب به جنبه فرهنگی (از دو بعد تصاویر بکارگرفته شده و مقوله فرهنگ) مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۲. میزان توجه به جنبه فرهنگی مدل سیزر در کتاب زبان هفتم

بخش اول: تصاویر

امتیازات	گویه ها
۴	آیا تصاویر کتاب جدید هستند؟
۳	آیا تصاویر کتاب اصیل و واقعی هستند؟
۰	آیا تصاویر کتاب نشانگر افراد/فرهنگهای مختلف که زبان خارجی را به منظور ارتباط بکار می گیرند هستند؟
۱	آیا فعالیتهای کتاب با تصاویر آن به گونه ای مرتبط هستند که دانش آموزان را به مشاهده، تشخیص، بحث و تحلیل آداب و محصولات فرهنگی ترغیب نمایند؟
۸	مجموع امتیازات

بخش دوم: مقوله فرهنگ

امتیازات	گویه ها
۰	آیا مناطق/کشورهای گوناگونی که به زبان انگلیسی صحبت می کنند در کتاب نشان داده شده است؟
۰	آیا به دانش آموزان فرصت کافی برای شرکت در بازیها، شعرخوانی، جشنها، قصه سرایی، نمایش، ورزش و یا سرگرمی های مربوط به زبان مقصد داده شده است؟
۰	آیا دانش آموزان به تشخیص، تحلیل و بحث درباره دیدگاهها، رفتارها و آداب مربوط به فرهنگ خارجی (در حوزه های مرتبط با مدرسه، خانواده، بازیها، ورزشها و غیره) ترغیب می شوند؟
۰	آیا از دانش آموزان خواسته می شود تا به تشخیص، تجربه، تحلیل، تولید و یا بحث در مورد محصولات محسوس (از قبیل اسباب بازیها، لباس و غذاها) و ابرازی (همچون هنرها، اشعار و ادبیات) فرهنگ خارجی بپردازند؟
۰	مجموع امتیازات

بر پایه بررسی های انجام شده توسط محققین حاضر و بر اساس آنچه در جدول ۲ آمده، اگر چه در حوزه تصاویر، کتاب از توان نسبتاً خوبی برخوردار است، بنظر می رسد از حیث ایجاد تنوع بیشتر در خصوص مقوله فرهنگ بر اساس مدل سیزر کاستی

های قابل توجهی در این کتاب مشهود می‌باشد. جدول ۳ میزان کارآمدی کتاب را از منظر توجه به جنبه بسط مفاهیم مورد کاوش قرار می‌دهد.

جدول ۳. میزان توجه به جنبه بسط مفاهیم مدل سیزر در کتاب زبان هفتم

امتیازات	گویه‌ها
۰	آیا دانش آموزان فرصت کافی برای مباحثه و کنکاش در مورد مفاهیم و موضوعات یادگرفته شده در درس دیگر همچون ریاضیات، علوم، تاریخ، جغرافیا، هنر، ادبیات، موسیقی، بهداشت و غیره را دارند؟
۳	آیا به دانش آموزان فرصت بکارگیری تجارب فردی گذشته و استفاده از دانش قبلی داده می‌شود؟
۱	آیا دانش آموزان فرصت کافی برای شرکت در طرحهایی را دارند که در آنها با استفاده از تکنولوژی، مصاحبه‌های فردی، نشریات چاپی (مانند روزنامه‌ها و مجلات)، رسانه‌های تصویری (همچون تلویزیون، ویدئو و تبلیغات)، و یا منابع چاپی (از قبیل فرهنگهای لغت و دائرةالمعارفها) بتوانند به کسب اطلاعات بپردازند؟
۱	آیا متن کتاب برای یادگیرندگان منابع اصیل طراحی شده برای انگلیسی‌زبانها (از قبیل داستانها، اشعار، آهنگها و رسانه‌های متناسب با سن دانش آموزان) را فراهم می‌آورد؟
۵	مجموع امتیازات

نگاهی اجمالی به یافته‌های موجود در جدول ۳ نشان می‌دهد که اگرچه تلاشهای اندکی توسط نگارندگان کتاب در خصوص جنبه بسط مفاهیم صورت گرفته، اما این تلاشها تا حدودی ناکافی بنظر می‌رسد. در ادامه و در جداول ۴ و ۵، میزان توجه کتاب به دو جنبه مقایسه‌ای و کاربرد در محیط مورد ارزیابی قرار گرفته است.

جدول ۴. میزان توجه به جنبه مقایسه‌ای مدل سیزر در کتاب زبان هفتم

امتیازات	گویه‌ها
۱	آیا متن کتاب بحثها و فعاليتها را در قالب واژگان عاریه‌ای، لغات هم‌ریشه و اصطلاحات موجود در زبان مبدا و مقصد مطرح می‌نماید؟
۱	آیا متن کتاب به دانش آموزان این امکان را می‌دهد که درک خود از شباهتها و تفاوتهای موجود بین زبان مادری و زبانی که یاد می‌گیرند را به نمایش بگذارند؟
۲	مجموع امتیازات

فراهم آوردن فرصتهای کافی برای زبان آموزان در ایجاد مقایسه‌های بین‌زبانی شاید به زعم برخی از جمله نقاط قوت یک مجموعه آموزشی محسوب گردد. با این حال،

همانگونه که جدول ۴ نشان می دهد، این ویژگی به ندرت در کتاب مذکور به چشم می خورد.

جدول ۵. میزان توجه به جنبه کاربرد در محیط مدل سیزر در کتاب زبان هفتم

امتیازات	گویه ها
۰	آیا از دانش آموزان خواسته می شود با گویشوران زبان خارجی در خارج از محیط کلاس (در قالب مکالمه، نوشتار، اجرا و یا ارائه مطالب) ارتباط برقرار کنند؟
۰	آیا متن کتاب به حرفه ها، مشاغل و یا موقعیتهای روزمره ای که مرهون و یا وابسته به مهارت بکارگیری زبان خارجی هستند می پردازد؟
۰	آیا متن کتاب طرحهایی در ارتباط با زبان یا فرهنگ خارجی که مستلزم تعامل با اعضای جامعه محلی زبان آموز بوده و یا از منابع بومی بهره می گیرند ارائه می دهد؟
۲	آیا دانش آموزان برای بکارگیری زبان در فعالیتهای تفریحی (همچون فعالیتهای رسانه ای، ورزش، بازیها، سفر، موسیقی، خواندن و غیره) ترغیب می شوند و از فرصت کافی بهره مند هستند؟
۲	مجموع امتیازات

سرانجام اینکه، نتایج بررسی کتاب توسط محققین حاضر، که خلاصه آن در جدول ۵ ذکر گردیده، نشان می دهد که جنبه کاربرد در محیط نیز همچون سایر جنبه های مدل سیزر تا حد قابل توجهی مورد بی مهری قرار گرفته، و لذا تصور می شود بازنگری کتاب از منظر جنبه های مذکور شاید به نگارندگان این امکان را بدهد که در راستای سودمندی بیش از پیش کتاب گامهای موثرتری بردارند.

۳-۲-۳ مدل باشتورکمن

به منظور مطالعه دقیق تر کتاب، مدل دیگری تحت عنوان مدل باشتورکمن (Basturkmen, 2006) نیز توسط محققان حاضر مورد استفاده قرار گرفت. این مدل یک کتاب آموزشی را از سه منظر اصلی مورد ارزیابی قرار می دهد: "زبان (Language)"، "یادگیری (Learning)" و "تدریس (Teaching)".

در این مدل عنصر "زبان" با توجه به 'نظامها (systems)' و 'کاربردهایش (uses)'، 'یادگیری' بر اساس 'شرایط (conditions)' و 'فرایندهایش (processes)'، و 'تدریس' طبق 'روش شناسی ها (methodologies)' و 'اهدافش (objectives)' مورد مطالعه قرار می گیرد. جدول ۶ مدل باشتورکمن را بطور کامل نشان می دهد.

جدول ۶. مدل باشتورکمن (۲۰۰۶) در خصوص بررسی میزان کارآمدی کتب آموزشی

بعد زبانی (language)	عنصر نظامها (systems)	دستور زبان جمله (sentence grammar)	
	کاربردهای زبانی (uses)	الگوهای متن (text patterns)	
		کنش‌های گفتار (speech act)	
		گونه‌های ادبی (genres)	
		تعاملات اجتماعی (social interaction)	
		الگوی واژگانی-معنایی (lexico-semantic mapping)	
بعد یادگیری (learning)	شرایط یادگیری (conditions)	فرهنگ پذیری (acculturation) (استقراء (induction)، الحاقی (adjunct)، کارآموزی (apprenticeship)) درونداد (input) و تعامل (interaction)	
	فرایندهای یادگیری (processes)	فکری-درونی (intramental) اجتماعی-گروهی (intermental)	
		روش‌شناسی‌های تدریس (methodologies)	عمدتاً بر پایه درونداد (predominantly input) درونداد به برونداد (input-output) عمدتاً بر پایه برونداد (predominantly output) برونداد به درونداد (output-input)
اهداف تدریس (objectives)	نشان دادن کاربردهای زبانی مبتنی بر موضوع (to reveal subject specific use) آموزش رفتارهای اجرایی (to train performance behaviors) تقویت توانشهای پایه (to develop underlying competencies) پرورش توانش راهبردی (to foster strategic competence) افزایش آگاهی انتقادی (to develop critical awareness)		
	بعد تدریس (teaching)		

مدل باشتورکمن (۲۰۰۶)

۳-۲-۱ بعد زبانی

از حیث زبان و عنصر نظامها، کتاب حاضر عمدتاً بر پایه محاوره طراحی گردیده و در برخی موارد متون کتاب (text patterns) شامل جملاتی هستند که بدون کمترین توجه صریح (explicit) به گرامر بر معرفی واژگان جدید متمرکز شده اند.

از بعد کاربرد های زبانی این کتاب به برخی کنشهای گفتاری (speech acts) همچون سلام و احوالپرسی (greeting) توجه ویژه ای دارد و کارکردها و مفاهیم (functions and notions) در کانون توجه کتاب قرار دارند. از دیگر کاربردهای مورد توجه در این کتاب می توان از نقش کلیدی تعاملات اجتماعی (social interaction) نام برد که از اهمیت فوق العاده ای در سراسر کتاب برخوردار است. چنین محاوراتی بین معلم و دانش آموز و یا بین دانش آموزان رخ می دهد.

۲-۳-۲-۳ بعد یادگیری

در خصوص شرایط یادگیری (learning conditions) مقوله استقراء (induction) در این کتاب مطرح است. گفتنی است که در اغلب محیطهایی که زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی (EFL) و نه به عنوان زبان دوم (ESL) محسوب می شود این نوع یادگیری غالب است (باشتورکمن، ۲۰۰۶).

در بخش درونداد و تعامل (Input and interaction) که زیرمجموعه دیگر شرایط یادگیری است، نگرش این کتاب نوعی گرایش به سمت مدل کراشن (Krashen's i+1 hypothesis) و نیز بازخورد اصلاحی مثبت (positive corrective feedback) را نشان می دهد. در حالیکه بنظر می رسد این کتاب چندان ناظر به فرضیه تعاملی لانگ (Long's interaction hypothesis) نیست (Lightbown & Spada, 2013)، زیرا هر چند زبان آموزان یادگیری را عمدتاً بصورت محاوره یاد می گیرند، ولی این محاوره اساساً بصورت از پیش تعیین شده (pre-planned conversations) بوده و بستر مناسبی برای مذاکره واقعی و مفهومی (negotiation of meaning) پیش بینی نشده است.

همچنین فرایندهای یادگیری (learning processes) در این کتاب بیشتر از نوع فکری-درونی (intramental) است و نه اجتماعی-گروهی (intermental). بدین معنا که یادگیری با بهره گیری از توان ذهنی و قابلیت هر یک از دانش آموزان بصورت انفرادی (individualized) شکل می گیرد و تکرار و مرور مطالب و استفاده از توانایی بخاطر سپاری (memorization) در این راستا به یادگیری دانش آموزان کمک می کند. به بیانی دیگر یادگیری صرفاً در اثر همکاری های گروهی (collaboration) ایجاد نمی شود.

۳-۲-۳ بعد تدریس

در خصوص روش شناسی های تدریس، این کتاب به زعم نگارندگان مقاله حاضر بیشتر از مدل درونداد-برونداد (input-output) پیروی می کند. به این معنا که در ابتدا دانش آموزان مطالبی را به عنوان درونداد (input) دریافت می کنند و پس از آن می بایست به تولید برونداد (output) پردازند که این برونداد به نوبه خود و بر اساس شرایط یادگیری کتاب بازخورد اصلاحی دریافت خواهد نمود.

بالاخره اینکه، اهداف تدریس در کتاب حاضر بیشتر از نوع آموزش رفتار اجرایی (to train performance behavior) می باشد که در آن تمرکز اصلی در تدریس مهارت شنیداری و گفتاری بر نیازهای فعلی (immediate needs) زبان آموزان می باشد و سایر اهداف ذکر شده در این مدل در این کتاب چندان مشهود نیست.

۴. بحث و نتیجه گیری

همانگونه که پیشتر نیز اشاره گردید تلاشهای ارزنده نگارندگان کتاب زبان هفتم تا حد قابل ملاحظه ای در رفع کاستی های موجود در مجموعه های پیشین آموزش زبان موثر واقع گردیده اند. اما باید اذعان نمود که در کنار نقاط قوت ذکر شده در مورد کتاب (از جمله تاکید بر شیوه تعاملی بر پایه نیازهای ارتباطی روزمره زبان آموزان، توجه مطلوب به هر چهار مهارت زبانی، پیروی از رویکرد کارکردی-مفهومی در تنظیم مطالب، و استفاده از تصاویر متنوع با رنگهای گوناگون و جذاب)، هنوز ضعفهایی نیز در ساختار کتاب مشهود است که بر اساس نتایج تحقیق حاضر از میان آنها می توان از مواردی همچون عدم استفاده بهینه از امکانات بصری و دیداری در برخی موارد، عدم اشاره به برخی مشابهت ها و تفاوت های فرهنگی بین زبان مبدا و مقصد و نیز فقدان تنوع کافی در تمرینات درسهای مختلف یاد کرد.

از میان تحقیقات ذکر شده در بخش پیشینه تحقیق، نتایج تحقیق حاضر بیشتر موید یافته های بدست آمده در پژوهش لیتز (Litz, 2000) است، بدین جهت که او نیز بر عدم کفایت تمرینات کتاب مورد بررسی از بعد تنوع اذعان داشت. همچنین نتیجه گیری بدست آمده در مطالعه صحراگرد، رحیمی و زارع مویدی (2009) که قبلاً بدان اشاره گردید، حاکی از توجه زیاده از حد به تکنیک های مربوط به بهبود درونداد در مقایسه با فعالیت های کارمحور، در کتاب حاضر نیز تا حدی مشهود می باشد. اما گفتنی است

به سبب آنکه هیچکدام از تحقیقات نامبرده در بخش پیشینه تحقیق به بررسی کتابهای درسی مدارس پرداخته اند و تنها کتابهای آموزشی موسسات و آموزشگاهها را مورد ارزیابی قرار داده اند، امکان معادل سازی دقیق بین نتایج این پژوهشها و تحقیق حاضر وجود ندارد، اما بهرحال یافته های نسبتاً مشابهی در غالب این تحقیقات بدست آمده که به برخی از آنها اشاره گردید. سخن آخر اینکه، موفقیت هر مجموعه آموزشی مرهون بازخوردهای متناوبی است که از جانب تمامی افراد دخیل در امر آموزش منعکس و ابراز می گردد و لذا امید است که تحقیق حاضر در مسیر ایجاد بستری مناسب برای بحث و تبادل نظر درباره نقاط قوت و ضعف این کتاب پرمخاطب آموزشی نقش موثری ایفا کرده باشد.

منابع

المناصره، عزالدین (۱۹۹۶). *المناقفة والنقد المقارن، منظور لیشکالی*، بیروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر.

Alavinia, Parviz, & Siyadat, Mansour (2013). A comparative study of English textbooks used in Iranian institutes. *International Journal of Asian Social Science*, 3 (1), 150-170.

Basturkmen, Helen (2006). *Ideas and options in English for specific purposes*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cisar, Sally Hood (2000). *Standard textbook evaluation guide: Foreign language standards implementation guide*. Indiana University.

Eslami Rasekh, Abbas, Esmae'li, Saeedeh, Ghavamnia, Maedeh, & Rajabi, Soraya (2010). Don't judge a book by its cover: Textbook evaluation in the EFL setting. *The Journal of International Social Research*, 3 (14), 448-461.

Hutchinson, Tom, & Torres, Eunice (1994). The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48 (4), 315-328.

Hutchinson, Tom, & Waters, Alan (1987). *English for specific purposes: A learning-centered approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lightbown, Patsy M., & Spada, Nina (۲۰۱۳). *How languages are learned*. Oxford: Oxford University Press.

- Litz, David R. A. (2000). Textbook evaluation and ELT management: A South Korean case study. *Asian EFL Journal*, 1-53.
- Mcdonnough, Jo, & Shaw, Christopher (2003). *Materials and method in ELT*. Oxford: Blackwell.
- Ranalli, James (2002). *An Evaluation of New Headway upper-intermediate*. Birmingham University.
- Richards, Jack C., & Rodgers, Theodore S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sahragard, Rahman, Rahimi, Ali, & Zaremoayehdi, Iman (2009). An in-depth evaluation of interchange series. *Porta Linguarum*, 37-54.
- Williams, Marion, & Burden, Robert L. (1997). *Psychology for language teachers: A social constructivist approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی